

De problematiek van aanplant van heel veel bomen en nieuwe bossen: nieuwe problemen of nieuwe kansen?

- een bijdrage aan de discussie over de bossenstrategie –

Om de klimaatdoelstellingen te halen is er een groot draagvlak ontstaan voor de aanplant van bomen en bossen op grote schaal. Dat is ook van belang voor verbetering van de lucht- en bodemkwaliteit en tevens voor de kwaliteit van de natuur, de wilde flora en fauna.

Aanplant van bomen en nieuwe bossen betekent echter niet zondermeer verbetering van het landschap en bevordering van biodiversiteit. In tegendeel het kan ook nadelig zijn voor de kwaliteit ervan.

Van belang is dat niet alleen in kwantitatieve zin naar nieuwe aanplant van bomen gekeken wordt, maar naar kwaliteitsaanplant die rekening houdt met de landschappelijke context en de soort bomen. Specifiek in de omgeving van natuurbossen, nog bestaande oude boskernen en oude houtwallen is het van belang dat de aanplant niet ten kost gaat van de aanwezige natuurwaarde. Dat is zeker geen vanzelfsprekende zaak.

In de afgelopen jaren zijn, verspreid in het land, nieuwe bossen en houtwallen aangeplant. We zien daarbij nogal wat negatieve voorbeelden die om aandacht vragen ter beperking van de locatiekeuze:

- **Aanplant gaat ten koste van het cultuurhistorisch waardevol landschap.** Hierbij wordt geen rekening gehouden met de historische belijning en percelering en het historisch landgebruik. Door de uitbreiding van dorpen en steden, verkeerswegen, ruilverkavelingen en schaalvergroting in de landbouw, zijn al veel historisch-geografische waardevolle landschappen verloren gegaan.
- **Aanplant houdt geen rekening met bestaande waardevolle landschapselementen.** Vaak worden nieuwe bossen en ook bosstroken (bijv. als bufferzone) pal tegen oude boskernen en oude houtwallen aangeplant. Het gevolg is dat juist de zeldzaam geworden lichtvragende wilde boom- en struiksoorten in de oude bosranden in de knel komen en verdwijnen. Inheemse boom- en struiksoorten waarvan wilde (of autochtone) exemplaren aanwezig zijn, zijn zeldzaam geworden. Van de ca. honderd soorten is de helft zeldzaam en met uitsterven bedreigd, zeker regionaal.
- **Aanplant gaat ten koste van bestaande natuurwaarden.** Open weidevogelgebieden, open heide, landbouwpercelen in omvorming naar schraal grasland, open duingebieden en specifieke natuurdoelen, als zodanig benoemd in de provinciale natuurbeheerplannen, die gebaat zijn bij open vegetaties dienen gevrijwaard te worden van bosaanplant.
- **Aanplant binnen natuurgebieden met genetisch niet-autochtoon plantmateriaal.** Ook als bosaanplant binnen natuurgebieden wel gewenst is bestaat deze vaak uit soorten en genetische variëteiten die niet tot de Nederlandse wilde flora behoren. De wilde flora van boom en struiksoorten is al uiterst zeldzaam. Binnen Natura 2000bossen is de wilde ofwel autochtone flora evenals de wilde fauna juist het doel

van bescherming en beheer. Belangrijk is dat nieuwe aanplant binnen natuurgebieden bestaat uit genetisch wild (autochtoon) plantmateriaal (via zaden en stekken) dat afkomstig is van wilde bomen en struiken.

Anderzijds is op veel locaties juist grote biodiversiteitswinst te behalen door aanplant van bomen en bossen, bovenstaande 'beperkingen' in acht nemend:

- **Oude bosbodems die vrij recent ontbost zijn.** Oude bosbodems bieden de nieuwe bosbiotoop een voorsprong omdat hier al een bosbodem aanwezig is. Het gaat om 20^e eeuwse ontginningen op plekken waar eind 19^e eeuw of recenter nog bos voorkwam.
- **Sterk verrijkte bodems.** Van de landbouwgrond die met de nieuwe regeling vrijwillig door boeren aangeboden wordt zouden percelen die het intensief bemest zijn geselecteerd kunnen worden voor omvorming naar bos. Hier is de actuele natuurwaarde het laagst en het jonge bos is van belang voor herstel van het bodemleven.
- **Stenige bedrijventerreinen en bio-industrie-complexen.** Dit zijn locaties waar zeer veel bomen geplant kunnen worden, ook om een meer landschappelijke inpassing te realiseren.
- **In de nabijheid van natuurgebieden.** Specifiek op deze locaties biedt aanplant van bossen met plantmateriaal van wilde bomen en struiken een ecologische meerwaarde voor de natuurgebieden in de directe omgeving. De Nationale Autochtone Genenbank van het Ministerie van LNV kan hier een belangrijke rol in spelen als leverancier van zaai- en stekgoed. Een efficiënte planning voor opkweek van dit gecertificeerd wilde plantmateriaal zou zo spoedig mogelijk opgezet moeten worden. Daarmee kunnen natuurbossen aangelegd worden met een ruime variatie aan wilde bomen en struiken die goed zijn aangepast aan het klimaat en de bodem. Duurzaam groen dat ook de volgende generaties uitzicht biedt op een rijke biodiversiteit.

Samenvattend is onze inbreng om zodanig bossen en bomen aan te planten dat de bestaande natuur gehandhaafd blijft of er op vooruit gaat:

- Bij nieuwe aanplant van bomen en bossen rekening houden met de historisch-geografische context.
- Bij nieuwe aanplant enige afstand houden van bestaande waardevolle bossen en houtwallen om beschaduwing bosranden te voorkomen.
- Niet aanplanten in biotopen waarvan juist de openheid een ecologische meerwaarde heeft.

- Bij inboet in bestaande natuurgebieden en bij grootschalige bosaanplant in de nabijheid van natuurgebieden uitsluitend wild (autochtoon) plantgoed toepassen dat ook past in het natuurlijke areaal van de soorten.
- Bosaanplant benutten voor vergroening en landschappelijke inpassing van bedrijventerreinen en bio-industrie-complexen.
- Bosaanplant benutten voor bodemherstel op intensief bemestte bodems.

Bosaanplant in landgoederen en parken valt buiten de context van bovenstaand betoog. Daar geldt een eigen cultuurhistorische waardestelling t.a.v. aanplant en vervanging, welke een specifieke studie per object vereist

Onze achtergrond: Als onderzoeks- en adviesbureau zijn we meer dan dertig jaar betrokken bij het onderzoek naar de oude boskernen, bossen en houtwallen waarin nog oorspronkelijke inheemse (wilde) bomen en struiken voorkomen. Kort samengevat blijkt uit ons onderzoek dat oude boskernen nog geen 3% te beslaan van onze landschapselementen met bomen en struiken. Van de ca. honderd boom- en struiksoorten die we tot de inheemse en wilde flora rekenen is ongeveer de helft zeer zeldzaam en met uitsterven bedreigd. Vier soorten kunnen als uitgestorven beschouwd worden.

Bijgaand sturen wij u de recente brochure met een analyse en plan om deze schaarse genetische bronnen te behouden en beter te beheren. En ook om daarmee onze bossen veerkrachtiger te maken. De brochure is opgesteld in samenwerking met de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Staatsbosbeheer en het Centrum voor Genetische Bronnen.

Voor nadere informatie:

- Behoud Groen Erfgoed – Plan voor behoud van wilde bomen en struiken in Nederland (RCE, 2019)
- Atlas van het landschappelijk groen erfgoed van Nederland (RCE,2016)
- Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen (Maes 2013)
- www.landschapnederland.nl/kaart-groen-erfgoed
- www.ecologischadviesbureaumaes.nl

Bert Maes

Emma van den Dool

30 november 2019

Ecologisch Adviesbureau Maes, Utrecht